MĘŻCZYZNA i PAŃSZCZYZNA

Dlaczego podstawowy rzeczownik nazywający osobę płci męskiej ma takie zakończenie jak rzeczowniki żeńskie? Ta polszczyzna, ta pańszczyzna, ta włoszczyzna i ta dziczyzna – a tu nagle TEN MĘŻCZYZNA? No, cóż, najpierw była to TA MĘŻCZYZNA, a ściślej rzecz biorąc: ta mężczyna, a dopiero później – TEN MĘŻCZYZNA... A było to tak...
W prasłowiańszczyźnie był przymiotnik dzierżawczy *mǫžьskъ ‘właściwy mężowi; męski’, a od niego za pomocą przyrostka –ina, który w tamtych czasach pełnił taką funkcję jak dzisiaj przyrostek –ość, utworzono rzeczownik *mǫžьščina oznaczający cechę, a więc ‘męskość’. Mniej więcej od XV w. rzeczownik mężczyna nabiera drugiego znaczenia, kolektywnego ‘zbiór osobników męskich’.
W tym czasie również – pod wpływem bardziej ekspansywnego przyrostka -yzna / -izna – mężczyna przekształca się w MĘŻCZYZNĘ.
W „Rozmyślaniach przemyskich” czytamy, że „wiele męszczyzny młodych i starych przyszło”, a Stryjkowski wspomina, że „Krzyżacy posiekwszy mężczyznę wszystkę, dziatki i niewiasty pobrali”. Dopiero od XVI w. MĘŻCZYZNA powszechnie zyskuje nowe znaczenie ‘osobnik płci męskiej’, a wraz z nim – rodzaj męski.